

GRØNLANDS KRIMINALLOV OG DENS FORUDSÆTNINGER

Af fuldmægtig *Verner Goldschmidt*

Ved grundlovsændringen af 5. juni 1953 blev Grønland som bekendt en ligeberettiget del af Danmark. Et nyvalgt folketing, for første gang i historien med grønlandske repræsentanter, vedtog den 19. februar en kriminallov for Grønland. Grønland er blevet en dansk landsdel, men loven er et talende eksempel på, at øsamfundet ikke af den grund har givet afkald på sit særpræg.

Grønlændere som andre danske, politikere såvel som embedsmænd og strafferets eksperter har været enige om, at den danske straffelov ikke passede for Grønland. Jeg skal i det følgende forsøge at forklare, hvorfor det nordligste Danmark strafferetligt indtager en særstilling i forhold til det øvrige Danmark.

For at forstå denne ejendommelighed, må vi gøre et lille strejftog tilbage i tiden. Det har mange gange gennem kolonisationsperioden været påtænkt og forsøgt – ganske vist kun i små bidder – at indføre dansk strafferet i Grønland. Gennem lang tids påvirkning, ikke mindst fra missionens og kirkens side, lykkedes det efterhånden at gøre *det* forbudt, som efter dansk ret er forbrydelser. Det er ikke gået lige let på alle områder og er ikke lykkedes lige godt alle steder, men i store træk ser vi ens på, hvad man må og ikke må i Grønland og Danmark. Det kan dog ikke forbavse, når man ser, at retsopfattelsen ikke er ens i hele Grønland, for det er den vist ikke i noget land; også i det øvrige Danmark varierer retsopfattelsen fra sted til sted og fra ét befolkningslag til et andet.

Medens man stort set må sige, at Grønland og det øvrige land har retsenhed m. h. t., hvad der anses for forbudt og strafbart, ligger sagen anderledes m. h. t. den måde, hvorpå lovovertrædere behandles. I Grønland kender man ikke som i det øvrige Danmark fængsler, psykopatforvaring og arbejds hus. Man er i det hele taget ikke særlig tilbøjelig til at spærre forbrydere inde. De går frit omkring og bliver behandlet helt anderledes, end vi herhjemme er vant til det.

Nogle bliver rørt og finder det primitivt og romantisk, når de hører om lovovertrædernes tilværelse i Grønland, men andre taler om blødsødenhed og manglende effek-

tivitet. Endelig er der nogle strafferetsteoretikere, som synes, at man også i det øvrige Danmark bør behandle lovovertrædere på den måde. Opfattelserne er meget forskellige i forskellige lejre, og de varierer fra tid til anden. Når der bliver begået en alvorlig forbrydelse, vokser stemningen for at få strengere straffe, og når der i en længere periode ikke er begået noget alvorligt, tager folk det ikke så strengt.

Uanset de forskellige og skiftende meninger om forbrydelse og straf i Grønland og det øvrige land, var alle ansvarlige enige om, at det ikke gik an at gennemføre den danske straffelov i Grønland. For rigtigt at forstå dette standpunkt må man erindre, at Grønland kun tæller noget over 24.000 indbyggere, som bor meget spredt i temmelig små samfund. Det er let at have opsigt med hinanden i de små samfund, og det er til gengæld vanskeligt at rejse fra et sted til et andet, hvis man ikke har et nogenlunde sødygtigt fartøj. Disse forhold har gjort det meget lettere i Grønland end de fleste andre steder at anbringe lovovertrædere på steder, hvor man kan passe på dem, uden at det er nødvendigt at sætte dem bag lås og slå.

Man har også – ikke mindst af økonomiske grunde – kviet sig ved at bygge fængsler eller andre anstalter i Grønland. Der er unægtelig meget andet byggeri, man har trængt til gennem årene. For en del år siden skrev en kolonibestyrer til Grønlands styrelse, at han ville anbefale, at man byggede et fængsel i hans distrikt. Han henviste til, at mange unge mennesker forfaldt til alskens unoder og lovovertrædelser, når fiskeriet gik i stå, og de ikke kunne finde på andet at bestille. Styrelsen svarede, om det ikke ville være bedre at bruge de penge, som et fængsel ville koste, til at udvide det stedlige fiskehus. Sagen var, at fiskeriet som regel gik i stå, fordi der ikke var tilstrækkelig plads i fiskehuset til at aftage fisken.

Man har ofte været inde på den tanke, at folk i Grønland, som forbrød sig alvorligt, burde sendes til et fængsel i Danmark. Den overvejende mening har dog været, at det i de allerfleste tilfælde ville være uforsvarligt. Det ville heller ikke være den bedste påvirkning at give en lovovertræder med tilbage til Grønland efter endt strafudståelse. Under folketingsdebatten om den nye kriminallov udtalte en af ordførerne, at man vist godt kunne afskrive den grønlander, som blev dømt til psykopatforvaring hernede. I denne institution sidder som bekendt ofte de intelligenteste, men samtidig mest farlige lovovertrædere, som utvivlsomt nok ville kunne lære et og andet fra sig, som folk på de små grønlandske steder ville betakke sig for at stifte nærmere bekendtskab med. Der er også en anden ting, som kan gøre det betænkeligt at dømme folk bosatte i Grønland til dansk fængsel. Mange ville betragte det nærmest som en belønning at få rejsen København retur og ophold hernede betalt, og det var jo egentlig ikke meningen.

To gange i dette århundrede har man overvejet at gennemføre omend ikke den danske straffelov i Grønland, så dog forenklede kopier deraf. Begge gange er det blevet opgivet ikke mindst af de grunde, som jeg ovenfor har nævnt. I stedet for har man valgt at fort-



Foto: Chr. Vibe

I det grønlandske hundespand hersker skarp disciplin. En fremmed hund nærmer sig spandet – en khurren fra basen kalder straks koblet sammen til slagsmål.

sætte den udvikling, som gennem årene har fundet sted i Grønland. Kriminalloven er foreløbig slutstenen i denne udvikling.

Vi skal se lidt nærmere på, hvad man kan komme ud for, hvis man overtræder den grønlandske kriminallov. Den, som for første gang begår en ikke alt for alvorlig forbrydelse, vil kunne slippe med at få en advarsel eller formaning i retten. Formaninger er meget hyppigt blevet anvendt af retterne i Grønland; man har tillagt dette psykiske påvirkningsmiddel langt større betydning i Grønland, end man har i vor hjemlige retspleje. Grunden hertil er, så vidt jeg kan se, at man på de mange små steder i Grønland, hvor alle kender hinanden i langt højere grad end her hjemme, er langt mere ømfindelig og modtagelig overfor andres fordømmelse. Bor man i et lille samfund, hvor alle får at vide, at man har fået en formaning, fordi man har gjort noget ulovligt, skammer man sig meget mere, end hvis det samme skulle vederfares en i det store samfund, hvor man hvis det bliver for pinligt, har flere muligheder for at søge andet milieu.

I det lille samfund hviler alles øjne i en sådan grad på den enkelte borger, at selve det, at andre opdager, at han har begået noget ulovligt, vil kunne være straf nok i sig

selv. Dette er baggrunden for, at kriminalloven giver domstolene adgang til helt at undlade at idømme nogen sanktion, uanset at de har konstateret, at en forbrydelse er blevet begået. Betragtningen er, at forbrydelsens opdagelse i forbindelse med rettens offentlige konstatering af, hvad der er begået, anses for tilstrækkeligt i mange tilfælde til at afholde lovovertræderen fra at forse sig påny og tilstrækkeligt til at give folk en følelse af, at han har fået en lærestreg.

Efter kriminalloven er der ikke bestemte straftakster for bestemte forbrydelser. Den, der begår en forbrydelse, kan ikke på forhånd omtrentligt regne ud, hvad straf han vil få. Valget af sanktion beror helt på domstolenes skøn over, hvad der vil være nødvendigt for at afholde gerningsmanden fra at forse sig igen og påkrævet af hensyn til samfundets retssikkerhed. Sådan har det været i Grønland lang tid tilbage, og en sådan ordning er blevet bibeholdt ved kriminalloven.

Bøder har altid spillet en stor rolle i Grønland, og det vil de også komme til i de kommende år. Man kan principielt få bøde for en hvilken som helst forbrydelse. Det er ikke så mange år siden, at nogle mænd fik bøder for groft voldeligt overfald, men der var også undskyldende momenter i sagen. Det er klart, at man ikke vil anvende bøder overfor lovovertrædere, som trænger til en mere indgående påvirkning, eller som er til fare for andre.

For en del år siden begik en ung mand i det sydlige Grønland voldtægt mod en lille pige og dræbte hende. Man diskuterede meget, hvad man skulle gøre ved ham og dømte ham sluttelig til forvisning til et lille udsted i det mellemste Grønland. Folk følte naturligvis afsky ved hans forbrydelse og var tilfredse med at se ham forsvinde fra stedet, hvor han havde forøvet sin udåd. På forvisningsstedet kom han til at bo hos en dygtig, men streng fanger, som tog sig af ham og anvendte ham i sit erhverv. Det gik godt, domfældte faldt ikke samfundet til byrde, men fyldte sin plads som enhver anden på det lille sted. Havde det været i det øvrige land, ville hans ophold i fængsel have kostet samfundet ikke så lidt og hans evne til senere at klare sig selv ville nok også være tvivlsom.

Forvisning har ofte været anvendt overfor lovovertrædere, der trængte til milieuforandring, men der har navnlig i de senere år været stigende vanskeligheder med at få de forviste anbragt. Det går naturligvis ikke, hvis der bliver alt for mange, som skal sendes til fremmede pladser, så sanktionen kan kun anvendes, når retten har sikkerhed for, at der kan findes en egnet plads til lovovertræderen. Efter kriminalloven vil der stadig være mulighed for at anvende forvisning, selv når der er tale om alvorlige forbrydelser. Som nævnt ovenfor er det ikke let at slippe fra et sted til et andet i Grønland, hvis man ikke har et sødygtigt fartøj, og et sådant kan ikke enhver anskaffe sig; forviste har derfor ikke så let ved at slippe fra stedet, det kan i mange tilfælde være lettere at slippe ud af et fængsel.



Ven eller fjende?

Den fremmede hund standser i tilbørlig afstand fra spandet – vel vidende, at den får hele koblet over sig ved mindste udfordring.

Gennem mange år har det grønlandske samfund haft et betydeligt behov for arbejdskraft. Heri ligger en af grundene til, at tvangsarbejde i vid udstrækning har været anvendt som reaktion overfor lovovertrædere. Sanktionen består i, at den dømte udfører arbejde som regel for en af statens mange institutioner. Han får fuld løn, men må ofte afstå hele lønnen – eller en del af den – til den, der har lidt skade ved forbrydelsen og til sin familie. Der er i de senere år blevet vanskeligere – ikke mindst på grund af kriminalitetens vækst – at finde steder, hvor man kan anbringe folk, der er på tvangsarbejde. Der har her meldt sig de samme vanskeligheder som ved forvisning, man er derfor kommet ind på overvejelser gående ud på, at der må opføres huse eller åbne anstalter, hvor sådanne domfældte kan bo.

Hvis en lovovertræder findes farlig, giver kriminalloven adgang til at spærre ham inde. Det er gennem årene forekommet, at man har dømt en mand til indespærring. Da man som nævnt ikke har fængsler i Grønland, har man måttet klare sig med rum, som blev indrettet til det særlige brug. Ingen har dog nogensinde siddet indespærret i en længere periode, sådan som det er almindeligt herhjemme. I flere tilfælde har dom-

fældte kun været spærret inde om natten, og nogle gange har den pågældende tålt indespærringen så dårligt, at han er blevet sluppet ud efter kort tids forløb. Hvis det i de kommende år skulle vise sig nødvendigt, er det tanken at søge opført en egnet bygning, hvor samfundsfarlige forbrydere kan anbringes.

Kriminalloven tilsigter kun at anvende lovens særlige sanktioner overfor lovovertrædere, som hører hjemme i det grønlandske samfund. Loven indeholder hjemmel til at idømme tvangsuddannelse, d.v.s. at domfældte kommer i lære hos en eller anden dertil egnet og villig erhverver. Det er klart, at en sådan uddannelse kun kan have værdi for en person, som skal tilpasses samfundslivet i Grønland. Drejer det sig f. eks. om en af de sæsonarbejdere, som hvert år kommer til Grønland, bestemmer loven, at han skal sendes hjem og dømmes efter den almindelige straffelov. Det ville også være for tung en byrde for det grønlandske samfund at skulle have domfældte gående, som ikke hørte hjemme i landsdelen.

Det vil af det anførte forhåbentlig forstås, at den grønlandske kriminallov er meget forskellig fra den danske straffelov. Det er klart, at de embedsmænd, som sendes til Grønland for at varetage retsplejen, må omstille sig, når de skal til at dømme og i det hele taget virke på grundlag af den grønlandske lov. Man skulle på forhånd tro, at dette ville volde dem vanskeligheder. Det har imidlertid vist sig ikke at være tilfældet. Evnen til at omstille sig har i næsten alle tilfælde været betydelig. Stor betydning har det naturligvis haft i denne forbindelse, at bofaste i høj grad er blevet draget ind i retshåndhævelsen både som politifolk og som dommere i retterne.

Selvom kriminalloven ikke har noget modstykke i noget andet samfund, er det system, som den indeholder, ikke ukendt. Både i Sverige og i Italien har kriminalister syslet med tanker om at indføre en lignende lovgivning; det er dog endnu ikke blevet til noget. Grunden til, at man har interesseret sig for sådan en lov, er, at den giver større muligheder for at idømme lovovertrædere individuel, f. eks. psykologisk og psykiatrisk behandling. En sådan lov er også mere egnet end de gængse til at pålægge lovovertræderen sanktioner, der ikke sætter ham ud af stand til at leve en normal social tilværelse. Der er imidlertid ikke tvivl om, at det vil være langt vanskeligere at praktisere en lov som kriminalloven her end i Grønland.

Jeg skal nævne en af de efter min mening vigtigste forskelle mellem Grønland og Danmark m.h.t. det spørgsmål, som jeg her er inde på. Den omstændighed, at man i de små grønlandske samfund så indgående kender lovovertræderen og hans individuelle og milieumæssige forudsætninger, det at man kender hans måde at være på, og at man på grund af de enkle og overskuelige forhold kan føre opsyn med ham, så at man til enhver tid ved, hvor han opholder sig, medfører, at man ikke føler den skræk og utryghed, som man herhjemme føler overfor den, som man kun kender p. gr. af hans forbrydelse. Jo mindre man ved om den, som har begået en forbrydelse, jo mere fremtræder

han som et uhyggeligt forbrydermenneske. Jo mere man kender til ham, jo mere vil hans almindelige menneskelige egenskaber træde frem for en. Jeg tror, at man her finder en af de vigtigste grunde til, at befolkning og myndigheder i Grønland i langt højere grad er indstillet på at tage individuelle hensyn. Der findes ikke noget samfund, hvor man ikke på en eller anden måde reagerer mod den, der krænker samfundets normer. Grønland danner ingen undtagelse herfra. Der føler man sig imidlertid ikke bundet til at skride ind under alle omstændigheder og for enhver pris, og man føler sig heller ikke bundet til at give bestemte straffe for bestemte forbrydelser. Anderledes herhjemme; her ved man som regel, hvad forbrydelserne koster, og man ved, at de alvorligste forbrydelser medfører fængsel for den »normale« og en eller anden anstalt-anbringelse for den »unormale«.

I alle vor tids større samfund har behandlingen af lovovertræderen i stigende grad vist sig at være et problem af betydelige dimensioner. Der har overalt vist sig en stigende utilfredshed med de traditionelle straffemetoder, man har år efter år set folk vandre ud og ind af fængslerne, uden at man har set dem blive bedre borgere af den grund; tværtimod har man set folk komme igen gang efter gang. Overalt spejder man nu efter nye veje. Det som er nyt og uprøvet for det øvrige land og iøvrigt for de fleste lande i det hele taget, er vokset naturligt frem i Grønland og har nu fundet udtryk i en lov. Nu er Grønland imidlertid blevet et åbent land, flere og flere fremmede kommer dertil, landet er i udvikling og undergår forandringer. Under disse forhold er det af stor interesse ikke blot for Grønland, men også for andre lande, om loven virker som den skal. En ting er, at dens system passede til det gamle lukkede Grønland; en anden ting er, om det stadig kan anvendes i et moderniseret Grønland. Hvis det sidste viser sig at være tilfældet, kan andre samfund måske lære af Grønland.

Både politikere og embedsmænd er naturligvis interesseret i at få at vide, hvordan en sådan lov som kriminalloven kommer til at virke, når den nu om ganske kort tid sættes i kraft. Det er derfor bestemt i loven, at man i de kommende år skal foretage undersøgelser af, hvordan loven virker i praksis. Undersøgelsesernes resultater vil kunne vise, om loven fortsat egner sig for landet, eller om den helt eller delvis skal afløses af en lov svarende til den, vi kender herhjemme. Undersøgelsesernes resultater vil måske også kunne give vink m.h.t. lovgivningen i det øvrige Danmark. Det ville være både tiltalende og værdifuldt, hvis vi herhjemme kunne modtage impulser på et så vigtigt socialt område fra vore landsmænd i det nordligste Danmark.